

11. Kokkuvõte ja ettepanekud

Uuring „Waldorfkoolide hetkeseisust ja arenguvõimalustest“ põhineb kirjandusallikatele ning waldorfkoolide lapsevanemate, õpetajate ja koolide küsitlustele. Uuring teostati EVWLÜ poolt HTM tellimusel 2009. aasta märtsist 2010. a märtsini.

Kokkuvõtvad järeldused uuringust:

- **Waldorfharidus** on paljudes riikides üheks peamiseks alternatiivseks hariduskäsitluseks „peavoolu“ haridusele. Waldorfharidust kirjeldatakse kui suurimat ülemaailmset sõltumatute koolide liikumist. Maailmas õpib hetkel 65 riigis ligikaudu 1000 waldorfkoolis 200 000 õpilast. Lisaks on veel 10 riigis olemas vähemalt waldorflasteaed, kokku on lasteaedu ligikaudu 1500. Waldorfkoolid on levinud kõikjal maailmas, kuid endiselt on suurem enamus koole Saksamaal, USA-s, Hollandis ja Rootsis. Waldorfkoolide arvu kasv on olnud eriti kiire alates 1970. aastatest. 1990. aastatel rajati koolid ka Ida-Euroopas. 1990. aastast tegutsevad esimesed Eesti waldorfkoolid Tartus ja Põlva lähistel Rosmal.

- Waldorfliikumise areng põhineb **lapsevanemate ja õpetajate vabal initsiatiivil** loodud koolidele. Olulist tuge koolide rajamisel ja haldamisel ning õpetajate koolitamisel pakuvad rahvusvahelised organisatsioonid ja koostöövõrgustikud.

- **Waldorfkoolide** toimimise hindamiseks on läbi viidud mitmeid **rahvusvahelisi uuringuid**, mille põhijäreldus on: waldorfharidus omab toetavat mõju õpilase arengule, ühiskondlikule ärksusele ja tasakaalu-otsivaks inimeseks kujunemisele. Waldorfharidus mõjutab enim õpilaste loovvõimete, õpiarmastuse, eneseväljenduse ja erinevate vaatepunktide otsimise vajaduse kujunemist. Samas vajab ka waldorfhariduse rakendamine pidevat uuendamist ja peab suutma kohaneda muutuvate oludega ühiskonnas.

- Eestis tegutses uuringu läbiviimise ajal **5 waldorfkooli**: 4 põhikooli ja üks gümnaasium. Koolides õppis 386 õpilast 308 perekonnast ja õpetas 77 õpetajat. Koole võib pidada „piirkonnata“ koolideks, kuna neis õpib õpilasi suhteliselt paljudest erinevatest omavalitsustest. Eesti Waldorfkoolid on väikesed üldharidust andvad erakoolid. Waldorfkoolid ei tee laste vastuvõtmisel vahet lapse soo, rahvuse, usu, akadeemilise võimekuse või vanemate majandusliku seisuse alusel. Waldorfkoolide eesmärgiks ei ole kasumi teenimine; kõigi Eesti waldorfkoolide pidajateks on mittetulundusühingud.

- **Waldorfkoolide õpilaste** arv kasvas koolide loomise järel kiiresti ning saavutas maksimumi 1997. aastal. 1998. aasta kriisi järel võtsid paljud vanemad oma lapsed koolidest ära, ning alles 2008. aastaks on õpilaste arv tõusnud kriisieelsele tasemele. 1998. a lõpetas Tartu waldorfkoolis I põhikooli lend. Tänapäevaks on Eestis waldorfkoolis omandanud põhikoolihariduse 353 õpilast ja gümnaasiumi on lõpetanud Tartu Waldorfgümnaasiumis 115 noort aastail 2002–2009.

- **Eesti waldorfkoolide õpetajatele** meeldib waldorfkoolis töötada ning nii õpetajate omavaheline kui ka õpilastega läbisaamine on hea. Õpetajad on rahul tööaja korraldusega, kuid samas rahulolematud kooli ruumide ja olmetingimustega. Kooliruumide puudus on üks waldorfkoolide teravatest probleemidest. Õpetajatele meeldib nende töö, mis võimaldab neil oma oskusi ja võimeid kasutada. Tööd toetab waldorfõppekava ning enamasti on piisavalt täiendkoolitusvõimalusi ja infovahetust kolleegidega teistest koolidest. Waldorfkoolid pakuvad õpetajatele soodsat arengukeskkonda. Uuringutulemuste alusel võib järeldada, et õpetajatele soodne arengukeskkond ja eneseteostamisvõimalused kaaluvad enamasti üles mõningase rahulolematuse madala töötasu ja ebapiisava tunnustamise suhtes. Õpetajaid innustab töös eriti võimalus näha õpilaste arengut. Kuigi õpetajad käivad tööl meelsasti, esineb neil küllalt tihti raskusi tasakaalu hoidmisega töö ja isikliku elu vahel ning stressiga toimetulekul. Samuti vajab tähelepanu õpetajate tunnustamine koolides.

- Eesti waldorfkoolides õppis uuringu läbiviimise ajal lapsi 308 perekonnast. **Lapsevanemad** on koolivalikuga enamasti rahul ja hindavad kõrgelt koolis valitsevat õhkkonda. Enamik vanematest on teadlikult otsinud lastele waldorfkooli või teinud otsuse

usaldusväärse info põhjal. "Juhuslikke lapsi" satub waldorfkooli suhteliselt harva. Vanemad on enamasti rahul koolis õpetavate teadmiste ja oskustega, koolis omandatava haridusega ning õppekavaga. Samas on vajalik vanematele järjepidevalt tutvustada waldorfpedagoogika põhialuseid. Õppetingimuste puhul on vanemad sarnaselt õpetajatega kriitilised vajalike ruumide ja olmetingimuste ning õppevahendite osas.

- Eesti waldorfkoolide esindusorganisatsiooniks ja koostöökohaks on **Eesti Vabade Waldorfkoolide ja -lasteaedade Ühendus**, mis koordineerib koolidevahelist suhtlust ja korraldab koolitusi ja teostab projekte. Õpetajate koolituse korraldamine on olnud üheks ühenduse tööülesandeks, selleks tegutseb ühenduse juures alates 1992. aastast Tartu Waldorfpedagoogika Seminar. Praeguseks töövormiks on kursused nädalavahetustel. Täismahulise kvalifikatsiooni tagava waldorfõpetaja koolituse puudumine on üheks oluliseks waldorfhariduse arengut takistavaks teguriks Eestis. Vastavat haridust on võimalik omandada vaid välismaal.

- Eesti waldorfkoolid hindasid kõige enam **koole mõjutavateks faktoriteks**: waldorfkoolitusega õpetajate olemasolu, antroposoofiale toetuvate õpetajate olemasolu ning vanemate osalust ja kaasamist. Pingereas järgnesid waldorfõppekava järgimine, õpilaste arv, õpetajaskonna säilitamine ja kvalifitseeritud õpetajate olemasolu; järgnesid koolide finantseerimine, waldorfpriintsiipide rakendamine, erinevad kooli mõjutavad regulatsioonid, kooli ruumide olukord ja olemasolu, klasside suurus, õpetajate palgad ja koolivahendite olemasolu. Koolidele on kriitilise tähtsusega koolitatud waldorfõpetajate olemasolu, vanemate kaasamine ja võimalus waldorfõppekava järgida. Nende teemade edukas käsitlemine loob eeldused ka teiste loetletud teemade lahendamiseks.

- Mittetulundusühingu vormis **erakooli pidamise eeliseks** on võimalus koolielu paindlikult korraldada ja waldorfpriintsiipe rakendada. Kohapeal jääb rohkem otsustusvõimalust ning ka vastutust. Waldorfkoolides kasutatav juhtimismudel tagab enamasti ka vanemate suurema osaluse kooli juhtimises ja koolielu korraldamises. Samas on olulisteks probleemideks juriidilisest staatusest ja koolide väiksusest tulenev finantsvahendite vähesus. Oluliseks tuleb pidada waldorfkoolide tegevusvabaduse suurendamist Põhikooli riikliku õppekava raames.

- Waldorfkoolid ei vaja täpselt ettekirjutatud **õppekava**. Samas on maailma koolides kasutatavates waldorfkavadest palju ühiseid jooni. Põhiosas sarnaneb Eesti koolides rakendatav waldorfõppekava maailmas kasutatavaga, kompromisse tuleb teha seoses eksamitega ja kogenud waldorfpedagoogide nappusega, seda eriti vanemates klassides. EVWLÜ eestvedamisel on aastatel 2007–2009 koostatud waldorfkoolide tuumõppekava, mille alusel koolid koostavad kooli õppekava. Vaatamata erinevatele takistustele on õppekava võimalik siiski küllaltki efektiivselt rakendada, samas vajab tõhustamist õpetajate koolitus. Waldorfkoolid tegelevad aktiivselt hariduslike erivajaduste väljaselgitamise ja toe pakkumisega; samas ei võimalda nii ebapiisavad finantsvõimalused kui ka pädevate terapeutide puudumine pakkuda piisavat toetust kõigile.

- Eesti waldorfkoolid kasutavad õpilaste **hindamisel** enamasti kirjeldavaid-iseloomustavaid tunnustusi peaaesmärgiga toetada õppimist tulevikus. Vaatamata vormilistele erinevustele on Eesti waldorfkoolides põhilähenedamine hindamisele ühesugune ning see sarnaneb ka maailma waldorfkoolide praktikale.

- **Waldorfkoolide ülesehitus ja organisatsiooniline struktuur** võib erineda oluliselt nii riikides kui ka riikide vahel. Waldorfkoolidel ei ole enamasti traditsioonilist hierarhilist struktuuri. Nad koosnevad kolmest omavahel seotud sfäärist: ühingu/seltsi eestseisus/juhatus, õpetajaskond ja vanemad. Koolide pidajaks on mittetulundusühingud, mille liikmeskonna moodustavad lapsevanemad ja õpetajad/töötajad. Waldorfkoolide peamisteks juhtorganiteks on seltsi/ühingu juhatus/eestseisus ja õpetajaskonnast moodustunud õpetajate kolleegium. Õpetajate kolleegium tegeleb kooli igapäevaelu korraldamisega. Kooli juhatus ehk majanduskolleegium tegeleb kooli majanduselu korraldamise ja finants- ning õigusküsimustega. Juhatusse kuuluvad vanemad ja õpetajad. Vajadusel moodustatakse töögrupe konkreetsete ülesannete lahendamiseks. Kollegiaalne koolijuhtimine esitab olulisi

väljakutseid protsessi juhtimise kvaliteedile ning võib põhjustada vastutuse ja töökohustuste ebaühtlast jagunemist. Kuigi tööjaotus ja vastutusala ei ole alati selgelt määratletud, hindavad õpetajad ja vanemad kõrgelt probleemide ühise lahendamise võimalust ja osaliste kaasatust juhtimisprotsessi.

- **Õpetajate kolleegiumi** puhul on tegemist juhtimis- ja tööorganiga, mis on olemas kõigis Eesti waldorfkoolides ning ka enamikus maailma waldorfkoolides. Otsustamine kolleegiumis toimub lähtudes kollegiaalsest juhtimisprintsiiibist konsensuse alusel, mitte hääletamise teel. Kolleegiumi liikmeteks on õpetajad. Kolleegiumi töös osaleb meelsasti enamik õpetajaid, kes hindavad kollegiaalse juhtimise mõju kooli juhtimisele positiivseks. Kollegiaalse juhtimise eelisteks peetakse ühtse meeskonna kujunemist, ülesannete paindliku jagamise võimalust ja iga osaleja vastutuse kasvu koolielus. Samas esineb selle printsiiibi rakendamisel koolides ka osade õpetajate ülekoormatust, isiksustevahelisi konflikte ja probleeme ajakasutusega (aeglane otsustusprotsess).

- **Vanemad on kaasatud** Eesti waldorfkoolide töösse kooli juhatuses, kooli üritustel, kooli hoonete hooldamisel jmt. Koolid peavad vanemate toetust koolile oluliseks. Oodatud on nii moraalne kui ka rahaline toetus, aktiivne osalus ja praktiline abi koolielu korraldamisel ning kooli arendamisel ja majanduselus kaasärääkimine. Valdav enamus vanematest peab õpilaste, õpetajate ja vanemate koostööd oluliseks. Samas ei vasta vanemate panus alati õpetajate koostööootustele. Vanemad leiavad enamasti oma probleemidele lahenduse ning nende arvamustega koolis arvestatakse.

- **Vanemate koolitus** on waldorfkooli üks ülesannetest, sest kooli eripära eeldab vanema teadlikkust lapse arengust ja õppekavast. Enamus vanematest on teadlikud waldorfkooli ja waldorfhariduse põhialustest ning hindavad õppekava mitmekesisust ja tasakaalustatust. Uute vanemate lisandumine ning laste “edasiliikumine õppekavas” eeldab vanemate pidevat teavitamist ja koolitamist.

- Eestis tegutsevate **waldorfkoolide finantseerimise** peamised allikad on riiklik pearaha, õppemaksud ja munitsipaaltoetused. Waldorfkoolide õpetajate personalikulu on kaetud riiklikest vahenditest, teenindava personali kulud tasuvad lapsevanemad. Õppemaksu suurus kõigub kooliti 6000–12000 kroonini. Kuna seadus jätab kohalikele omavalitsustele võimaluse erakoole mitte toetada, siis puudub näiteks Tallinna koolil omavalitsuse toetus täielikult. Esile toodi probleemidena ka omavalitsuste õpilaskoha tasu kõikumist, koolimaksude ebaregulaarset laekumist, ebapiisavaid vahendeid investeringuteks. Koolide finantseerimine on maailma waldorfkoolide tegevust kõige enam mõjutavaks faktoriks.

- Eesti waldorfkoolidest omab ainsana oma **koolimaja** Rosma Haridusselts. Kõik teised koolid on rentniku staatuses. Koolidel on puudus klassiruumidest, spordisaalidest ja töökodadest. Koolid on asunud otsima ruumikitsikuse lahendamise võimalusi. Ruumipuudus on oluliseks takistuseks koolide laienemisele tulevikus ning õppekava tõhusale elluviimisele.

- Koolide **suhtlus avalikkusega** toimub erinevate kanalite kaudu. Infot pakutakse koolide kodulehekülgedel, kohalikes väljaannetes, kirjutatakse artikleid, antakse intervjuusid ajakirjandusväljaannetele, korraldatakse avalikke üritusi (laadad, kursused, avatud uste päevad) ja osaletakse nendel. Kooliti on avalikkusega suhtlemise oskused ja praktika erineval tasemel.

- Enamus waldorfkooli vanematest ja õpetajatest ei häbene waldorfkooliga seotust. Samas kooli **mainet ühiskonnas** peetakse pigem madalaks. Vaid 34% vastanud vanematest ja 22% õpetajatest hindab waldorfkooli mainet ühiskonnas heaks. Waldorfkoolide kohta adekvaatse ja piisava info edastamine on koolidele jätkuvaks väljakutseks. Avatus nii ühiskonnale info edastamisel, hariduspoliitika kujundamisel kaasärääkimine kui ka koolist „väljapoole“ suunatud ürituste korraldamine nõuab koolide õpetajatelt ja lapsevanematelt olulist pingutust. Teadlik ja pidev info edastamine nõuab koordineeritud tegutsemist nii kooli sees kui koolide vahel.

Ettepanekud

Waldorfkoolid on iseseisvad organisatsioonid, mille arenguprioriteetid seavad kooli omanikud. Terviklikku arengukava waldorfkoolide arenguks ei ole koostatud ning selle vajalikkus on kaheldav. Küll võib olulise arengutõuke anda ühistegevuse strateegiline planeerimine Eesti Vabade Waldorfkoolide ja –lasteadeade Ühenduse raames. Õpetajakoolituse korraldamine, koordineeritud suhtlus avalikkusega, kooli kvaliteedijuhtimise alase tegevuse korraldamine, waldorfliikumise esindamine Eestis ja välismaal ning arendusprojektide elluviimine on mõned olulisemad väljakutsed ühendusele lähiaastatel. Strateegilise valdkonnana kerkib esile ka waldorfkoolide koostöö tugevdamine HTM-i, haridusasutuste, kohalike omavalitsuste, teiste waldorfkoolide, koostöövõrgustike ja organisatsioonidega. Waldorfkoolidel on partneritelt õppida ning ka piisavalt vastu pakkuda. Vaatamata uuringus kirjeldatud probleemidele võib waldorfkoolide tulevikuväljavaadet hinnata mõõdukalt optimistlikuks. Probleemvaldkondade lahendamiseks on juba alustatud aktiivset tegevust või seatakse selleks sihte. Järgnevad ettepanekud on koostatud üldistatud uuringutulemustest lähtudes ning iga üksiku kooli puhul võivad vajalikuks osutuda kooli eripärast lähtuvad tegevused. Eeldatavalt peaksid pakutud tegevused olema kasulikud kõikidele waldorfkoolidele ja Eesti haridussüsteemile tervikuna.

Waldorfkoolide arengu toetamiseks peavad uuringu koostajad oluliseks järgnevate tegevuste elluviimist lähiaastatel.

- Waldorfpedagoogika põhialuste, waldorfkoolide tegevuse ja õppekava aktiivne ja sihipärane tutvustamine koolide ja EVWLÜ poolt sh waldorfkoolide lapsevanematele, huvilistele ja avalikkusele.
- Waldorfkooli õpetajate koolitussüsteemi tõhustamine koostöös HTM-i ja ülikoolidega nt waldorfkooli klassiõpetaja (1.–8. klassi õpetaja) koolitus Tartu Ülikoolis vmt.
- Terapeutide kaasamine ja õpetajate koolitamine tööks HEV õpilastega, vajalik on töö koordineerimine koolide vahel, kuna üks spetsialist võiks vajadusel töötada mitme kooli heaks;
- Waldorfkoolide juhtimise tõhustamine kollegiaalsete juhtimismeetodite alaste koolituste abil, oluline koordineeriv roll on EVWLÜ-l; võimalusel kaasata väliseksperte waldorfkoolidest;
- Kooli õppeprotsessi ja kooli haldamise kvaliteedijuhtimise meetodite sh sisehindamise meetodite juurutamine ja tõhustamine, oluline koordineeriv roll on EVWLÜ-l, võimalusel kaasata väliseksperte waldorfkoolidest;
- Järjepideva töö tagamine waldorfkoolide tuumõppekava arendamiseks, oluline koordineeriv roll on EVWLÜ-l; võimalusel kaasata väliseksperte waldorfkoolidest; sh ülaastme ja „waldorfõppeainete“ (eurütmi, vormijoonistamine, Bothmer-võimlemine) rakendamise osas;
- Koolide finantseerimist käsitleva seadusandluse menetlemisel arvestada waldorfkoolide kui piirkonnata koolide vajadusi ning tagada kohamaksu tasumine waldorfkoolidele KOV-de poolt – õpilase pearaha peaks liikuma koos õpilasega. Oluline on koolide ja EVWLÜ aktiivne osalus seadusandlikus protsessis;
- Kaaluda võimalusi toetada waldorfkooli ruumivajaduse lahendamiseks vajalike investeeringute hankimisel – kaasfinantseerimise garanteerimine, KOV-ga ühiste rahastamisvõimaluste esitamine, waldorfkoolide pidajatele juurdepääsu „võimaldamine“ struktuurifondide rahadele; vajadusel ja võimalusel riigile või KOV-le kuuluvate hoonete või maa rentimine või võõrandamine; kooli õppetegevuseks tarbeks riigi või munitsipaalmaa kasutusõiguse andmine waldorfkoolidele;
- EVWLÜ aktiivne osalus haridusseadusandluse kujundamisel sh jätkuv koostöö HTM-i ja REKK-ga waldorfkoolide tuumõppekava tunnustamiseks.